

1. TIEDOTE, 6.8.2024

HENRY HEDMANIN VÄITÖSTILAISUUS

Väitöstilaisuus pidetään 6.9.2024 klo 12.00 Helsingin yliopiston Metsätalolla, B116 (sali 1). Vastaväittäjänä toimii professori emerita Arja Virta Turun yliopistosta.

Salin Unitube-linkki:

<https://video.helsinki.fi/unitube/live-stream.html?room=115>

Väitöskirjan nimi: **Minäkö mustalainen? Romaniuden jatkuvuus eksogaamisissa perheissä.**
Dissertationes Universitatis Helsingiensis 191/2024

Sivumäärä: 212 sivua + liitteet 68 sivua

Painopaikka: PunaMusta, Joensuu, 2024

ISBN-numerot: ISBN 978-951-51-9527-2 (painettu)
ISBN 978-951-51-9526-5 (sähköinen)
ISSN 2954-2898 (painettu)
ISSN 2954-2952 (sähköinen)

Väittelijän yhteystiedot: **Henry Hedman, p. +358 50 5632640, henry.hedman@helsinki.fi**

LYHYT TIIVISTELMÄ

Henry Hedmanin *Minäkö mustalainen? Romaniuden jatkuvuus eksogaamisissa perheissä* -tutkimuksessa selvitetään Suomen romaniyhteisön romaniuden (romaniba) eli mustalaisuuden intensiteettiä ja jatkuvuutta kaksikulttuurisissa romaniperheissä. Tutkimuksen aluksi tarkastellaan sadan vuoden ajalta eri tutkijoiden kuvaamia romaniuden tunnusmerkkejä, jotka olivat sangen yhtenäisiä. Rakensin tunnusmerkkien pohjalta kysely- ja haastattelulomakkeet, ja sain tutkimustani varten vastauksia 20 romanivanhemmalta sekä heidän 20 aikuiselta lapseltaan. Hyödynsin tutkimuksessa myös omaa romanitaustaani ja romaniasioiden asiantuntemustani.

Romaniuden intensiteettiä ei ole aiemmin mitattu. Pehdyttyäni lähinnä kotimaisiin romanitutkimuksiin löysin niistä kaksi ulottuvuutta, sisäisen koetun ja ulkoisen näkyvän romaniuden. Sisäinen romanisuus koostuu romaniarvoista, asenteista ja romaniuden tunteesta. Ulkoinen romanisuus sisältää romanikielen lisäksi romanitapojen noudattamisen kolmessa eri asiayhteydessä, jotka ovat perhe, lähisuku ja laaja sosiaalinen ympäristö. Lähdeaineiston perusteella romanisuus on säilynyt Suomessa melko muuttumattomana romanitapojen ja niiden noudattamisen osalta, joten päädyin tarkastelemaan romaniutta essentialistisesta näkökulmasta. Mustalaisuuden tapakulttuurin ytimenä on edelleen vanhempien ihmisten kunnioittaminen. Romanikulttuuri edustaa itämaista kollektiivista kulttuuria.

Tämän tutkimuksen mukaan kaksikulttuuriset romaniperheet voivat olla sekä vähemmistöidentiteetin siirtäjiä että sen hylkääjiä. Pienessä mittakaavassa eksogamiassa voi olla uhkan siemeniä, mikäli kadotetaan romaniuden sisäinen arvopohja tai ulkoisen romaniuden tunnusmerkit. Sellaisena kuin mustalaisuus ilmenee tässä tutkimuksessa, myös kaksikulttuuriset liitot tarjoavat mahdollisuuden romaniuden jatkumiseen. Vahvimmin romaniutta ylläpitivät ja siirsivät lastenlapsille isovanhemmat. Seuraavan sukupolven romaniutta tukivat myös romanien kyläilykulttuuri, tilaisuudet ja juhlat, samoin aikuisten romanilasten endogaamiset liitot. Romaneille keskeisintä on romanisielu, sisäinen tunne kuulumisesta romaniyhteisöön ja oikeat romaniarvot.

Tämän tutkimuksen tuloksena kehitettiin romaniuden kokonaismalli, jonka avulla romaniuden intensiteettiä voidaan arvioida sekä eksogaamisissa että endogaamisissa perheissä. Malli soveltunee myös muiden vähemmistökulttuurien vastaaviin tutkimuksiin.

VÄITÖSKIRJAN TIIVISTELMÄ (4915 merkkiä)

Tämä on kasvatustieteen alueelle sijoittuva monografiaväitöskirja, jonka tavoitteena on määritellä moniulotteisesti romaniuden tunnusmerkit ja analysoida romaniuden jatkuvuuden edellytyksiä eksogaamisissa perheissä. Tässä tutkimuksessa selvitetään Suomen romaniyhteisön mustalaisuuden eli romaniuden, *romaniban*, intensiteettiä sekä jatkuvuutta seuraavalle sukupolvelle. Tarkastelen romani-identiteettiä essentialistisesta näkökulmasta, jonka mukaan romanius pyrkii säilymään romanitapojen ja niiden noudattamisen osalta. Romaniuden siirtymiseen vaikuttavia tekijöitä ei ole aiemmin tutkittu eksogaamisissa romaniperheissä.

Tämän tutkimuksen tuloksena kehitettiin romaniuden kokonaismalli, jonka avulla romaniutta voidaan arvioida sekä eksogaamisissa että endogaamisissa perheissä. Romaniuden mallinnuksessa käytettiin teoreettisena viitekehystenä Boas Shamirin (1986) sitoutumista koskevaa mallia, joka jaettiin sisäiseen ja ulkoiseen sitoutumiseen, joiden välillä on yhteys (Metsämuuronen, 2003). Yhdessä ne muodostavat romaniuden kokonaismallin eli romaniban. Sen mukaan romaniuden voidaan ajatella koostuvan mitattavasta sisäisestä koetusta romaniudesta ja ulkoisesta näkyvästä romaniudesta. Sisäinen romanius koostuu romaniarvoista, asenteista ja romaniuden tunteesta. Ulkoinen romanius sisältää romanikielen lisäksi romanitapojen noudattamisen kolmessa eri kontekstissa, jotka ovat perhe, lähisuku ja laaja sosiaalinen ympäristö.

Tutkimuksessa käytettiin monimenetelmä tutkimustapaa (*Mixed methods research*), jossa hyödynnettiin sekä laadullista että määrällistä metodologiaa. Työn empiirinen osuus koostuu havainto-, haastattelu- ja kyselyaineistosta, jota tarkastellaan teorialähtöisesti. Tutkimuksen kohderyhmän muodostaa 20 eksogaamista romaniperhettä ja heidän 20 aikuista lastaan. Tutkimuksessa hyödynnettiin myös tutkijan omaa romanitaustaa ja asiantuntemusta sekä laajaa suomalaista romanitutkimusaineistoa sadan vuoden ajalta. Aineistosta ilmenee, miten samalla tavoin romaniutta on perinteisesti määritelty eri aikakausina ja miten sitä nykyäänkin määritellään.

Romanikulttuurin voidaan ajatella edustavan itämaista kollektiivista kulttuuria, kun sitä vastoin länsimainen kulttuuri edustaa vahvemmin individuaalista kulttuuria. Romaniutta ei voi ajatella ilman sisäistä arvomaailmaa sekä tapakulttuuria. Romaniuden sisäinen arvomaailma kuvastuu ulkoisessa näkyvässä tapakulttuurissa. Mustalaisuuden tapakulttuurin ytimenä oleva vanhempien ihmisten kunnioittaminen on säilynyt historian saatossa.

Tutkimuksessa ilmeni, että romanikulttuurissa perinteisen tapakulttuurin noudattamisella on suuri merkitys. Vaikka tapakulttuurin noudattaminen oli tärkeä näkyvä mittari ulkoisesta romaniudesta, niin romaniyhteisö piti keskeisimpinä romanisielua, sisäistä tunnetta kuulumisesta romaniyhteisöön ja oikeita arvoja. Mottona oli 'ei ne vaatteet, vaan ne aatteet'.

Keskeinen tutkimuslöydös oli, että mustalaisuuden tunnusmerkit ovat Suomessa säilyneet sadan vuoden ajan melko muuttumattomina aina pukeutumista myöten huolimatta yhteiskunnallisista muutoksista. Eksogaamisten perheiden romanipuolisot ja myös ei-romanipuolisot haluavat Suomessa edelleen vaalia romaniperinteitä, vaikka nuoremman sukupolven kohdalla joustetaan erityisesti silloin, kun on kyse romanitapojen noudattamisesta perheen parissa.

Tässä tutkimuksessa eksogaamisten perheiden vanhemmat sekä heidän aikuiset lapsensa pyrkivät pitämään ainakin jossakin määrin kiinni sisäisen ja ulkoisen romaniuden elementeistä, jotka ylläpitävät romaniuden jatkuvuutta, pysyvyyttä ja samuutta. Vahvimmin romaniutta ylläpitivät ja siirsivät lastenlapsille isovanhemmat, joita teiteltiin ja joille osoitettiin kunnioitusta pukeutumalla 'häveliäästi'. Seuraavan sukupolven romaniutta tukivat myös romaniyhteisön yhteiset tapaamiset ja juhlat, samoin endogaamiset yhteenmenot.

Eksogaamiset kahta kulttuuria edustavat perheet voivat olla sekä vähemmistöidentiteetin siirtäjiä että sen hylkääjiä. Ainoastaan pienessä mittakaavassa eksogamiassa voisi olla uhkan siemeniä, mikäli kadotetaan romaniuden sisäinen arvopohja tai ulkoisen romaniuden tunnusmerkit. Sellaisena kuin mustalaisuus on tullut tässä tutkimusaineistossa esille, esiin nousseista peloista huolimatta myös eksogamia tarjoaa mahdollisuuden romaniuden jatkumiseen kaksikulttuurisessa kontekstissa. Myöskään uskoontulo ei näyttänyt vaikuttavan romaniuteen, mutta elämäntapoihin sillä oli vaikutusta.

Tutkimuksessa esiin tullut ajatus, että romanikulttuuri-identiteetti on sekä sisäistä koettua että ulkoista näkyvää romaniutta, tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman jatkaa vastaavia tutkimuksia myös muiden vähemmistökulttuurien parissa.

Avainsanat: eksogaaminen, eksogamia, endogaaminen, endogamia, horttoromanus, kollektiivinen identiteetti, mustalaisuus, romaniba, romani-identiteetti, romanikulttuuri, romaniuden kokonaismalli, romanus, sisäinen romanus, ulkoinen romanus, uskoontulo, yhteenmeno

HENRY HEDMANIN ESITTELY

Olen koko aikuisikäni toiminut romanivaikuttajana romanien asemaa edistävissä kansallisissa ja kansainvälisissä tehtävissä. Olen teologi, tietokirjailija, romanikielen kääntäjä ja muusikko sekä arvonimeltäni opetusneuvos.

Eksogaamiseen romaniperheeseen kuuluu vaimon lisäksi viisi lasta, hevonen, poni, kissa ja koira. Vaimoni kuuluu pääväestöön, samoin toisen poikani vaimo. Olen vuosia tutkinut, miten romanus, mustalaisuus siirtyy seuraaville sukupolville ja onko sisäisellä ja ulkoisella romaniudella tulevaisuutta. Tutkimuksessani selvitin myös isovanhempien asemaa ja merkitystä romanikulttuurin vahvistajana ja välittäjänä seuraaville sukupolville. Aiemmin ei ole tehty tutkimusta, joka olisi keskittynyt eksogaamisten perheiden romaniuden jatkuvuuden edellytyksiin, joten tämä tutkimus täyttää tätä tutkimuskentän aukkoa.

Väitöskirjassani sivuan myös uskoontulon vaikutusta mustalaisuuteen. Tutkimus osoitti, ettei uskoontulo vaikuttanut juurikaan romani-identiteettiin, mutta sitäkin enemmän ulkoiseen käyttäytymiseen ja sisäisiin arvoihin.

Olen toiminut vuosina 2012–2020 Helsingin yliopiston opettajana, vastaten romanioipinnoista romanien historian, kulttuurin, kielen, uskonnon ja musiikin osalta. Sen jälkeen toimin yliopistolla romaniuden tutkijana. Aiemmin toimin romanikielen tutkijana 2001–2011 Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa (sittemmin Kotimaisten kielten keskus). Olen tehnyt kolme romanikielen oppikirjaa, kenttätutkimuksen romanikielen asemasta, käytöstä ja asenteista, julkaissut useita gospelmusiikin soololevyjä sekä kääntänyt romanikielelle satukirjoja ja hengellistä kirjallisuutta. Romaniasioden asiantuntijana ja muusikko-evankelistana olen luennoinut ja esiintynyt paljon etenkin Suomessa, myös radio- ja tv-ohjelmissa.

Toimin (1996–2002) vuonna 1906 perustetun Romano Mission ensimmäisenä romanitaustaisena toiminnanjohtajana. Varsovassa työskentelin (1999–2000) Etyjin alaisen Contact Point for Roma and Sinti informaatiokeskuksen erityisasiantuntijana.

Kansainvälisiä ja kansallisia luottamustehtäviä:

- International Romani Union (IRU), kabinetin neuvonantaja vuodesta 2024
- OPH:n romanikielen elvytysryhmän puheenjohtaja 2021–2022, jatkan ohjausryhmässä
- Kotuksen alaisen Romanikielen lautakunnan jäsen 1997 lähtien ja puheenjohtaja 2018 lähtien
- STM:n Romaniasiain neuvottelukunnan jäsen 1986–2020
- International Holocaust Remembrance Alliance, jäsen 2018–2021, UM:n nimeämä edustaja
- Auschwitzin kansainvälisen komitean jäsen 2012–2014, UM:n nimeämä edustaja
- Euroopan neuvoston MGS-Rom, asiantuntijaryhmän jäsen 2002–2010
- Kansainvälinen romanijärjestö Gatief, hallituksen jäsen 1996–2001
- Aikamedia Oy:n myöntämä Vuoden 2016 gospelmusiikko tunnustuspalkinto
- Opetushallituksen ja Romaniasiain neuvottelukunnan 2022 myöntämä Paarkiba-tunnustus romanikielen materiaalin ja koulutuksen hyväksi tehdystä työstä.